2. 3. 2012

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Převod majetku v režimu § 196a odst. 3 obchodního zákoníku bez znaleckého posudku?

Rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) ze dne 8. února 2012, sp. zn. 31 Cdo 3986/2009 zcela jistě přitáhlo pozornost odborné veřejnosti. Nestává se totiž často, aby se Nejvyšší soud odchyloval od svých již dříve formulovaných právních názorů. Pokud se tak stane v případě právního názoru na jedno z nejvíce diskutovaných ustanovení obchodního zákoníku, je zapotřebí tomuto rozhodnutí věnovat mimořádnou pozornost.

WEINHOLD LEGAL

Nejvyšší soud se ve svém rozhodnutí zabýval ustanovením § 196a odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „obch. zák.“), které vyžaduje, aby v případě, kdy společnost nebo jí ovládaná osoba nabývá majetek od osob v tomto ustanovení uvedených, byla hodnota tohoto majetku stanovena na základě posudku znalce jmenovaného soudem. Uvedené ustanovení bylo ve svém původním znění do obchodního zákoníku včleněno zákonem č. 142/1996 Sb. s účinností od 1. července 1996 a okamžitě vzbudilo výkladové problémy mimo jiné ohledně toho, jaký důsledek má mít nedodržení požadavků stanovených v předmětném ustanovení na platnost uzavíraných smluv, na něž se ustanovení aplikuje. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 3. ledna 2001, sp. zn. 29 Cdo 2011/2000 Nejvyšší soud došel k závěru, že v případě, kdy cena převáděného majetku nebude stanovena na základě posudku znalce, bude smlouva absolutně neplatná pro rozpor se zákonem podle § 39 občanského zákoníku.

Názor o absolutní neplatnosti takto uzavřených smluv se následně v judikatuře ustálil. V usnesení ze dne 10. září 2008, sp. zn. 29 Cdo 3300/2008 poté Nejvyšší soud došel k závěru, že vzhledem k tomu, že absolutní neplatnost nemůže být zhojena, tj. nemůže být napravena dodatečným schválením nebo odpadnutím vady, tedy ani dodatečně vyhotovený znalecký posudek nemůže na neplatnosti smlouvy nic změnit, a to *„bez ohledu na to, nakolik se ve* (pozn. dodatečném) *znaleckém posudku stanovená hodnota převáděného majetku přiblíží kupní ceně*.“ Dle tohoto závěru se tedy soudy při posuzování platnosti smluv podléhajících ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. neměly zabývat otázkou, zda sjednaná cena odpovídá reálné hodnotě převáděného majetku. K závěru o neplatnosti smlouvy totiž postačí pouze skutečnost, že nebyl dodržen zákonem stanovený postup pro určení ceny tohoto majetku. Právě od tohoto názoru se však Nejvyšší soud ve svém čerstvém rozhodnutí sp. zn. 31 Cdo 3986/2009 odchyluje.

V projednávané věci tvořila skutkový základ situace, kdy byla mezi účastníky uzavřena kupní smlouva o prodeji nemovitostí za kupní cenu stanovenou pouze na základě ústního sdělení znalce,

který předmětné nemovitosti prohlédl. Řádným způsobem byl však tento znalec jmenován soudem až poté, co smlouva byla uzavřena a vlastnické právo k nemovitostem bylo vloženo do katastru nemovitostí. V následně vypracovaném znaleckém posudku byla stanovena cena ve stejné výši jako cena sjednaná v kupní smlouvě. Necelé dva roky po uzavření smlouvy byl na majetek prodávajícího prohlášen konkurs (dle v té době platného zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání) a konkursní správce sepsal sporné nemovitosti do soupisu majetku konkursní podstaty, když vycházel z toho, že kupní smlouva je pro rozpor s ustanovením § 196a odst. 3 obch. zák. neplatná a jejich vlastníkem je tudíž stále úpadce jakožto původní vlastník.

Nejvyšší soud v projednávaném případě odhlédl od formální stránky postupu pro stanovení ceny převáděného majetku a zabýval se podrobněji účelem ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák., kterým je především ochrana společnosti před zneužitím postavení jejích orgánů (případně společníků či dalších osob oprávněných jednat jménem společnosti), jejichž členové mohou být při uzavíraní smlouvy jménem společnosti ovlivněny svým vztahem k druhé straně transakce. Prostředkem této ochrany je pak právě požadavek stanovení ceny převáděného majetku na základě znaleckého posudku, jenž má v dostatečné míře zaručit, že sjednaná cena bude odpovídat reálné hodnotě tohoto převáděného majetku a nebude sjednána na úkor společnosti, jež je ustanovením § 196a odst. 3 obch. zák. chráněna. Jinými slovy toto ustanovení má zabezpečit, aby převod majetku byl uskutečněn za obvyklou (tržní) cenu, které by bylo dosaženo při obchodu uzavřeném mezi nespřízněnými osobami. Posouzení, zda byl majetek převeden za tržní cenu, by pak dle tohoto rozhodnutí Nejvyššího soudu mělo být při činění závěru o platnosti či neplatnosti smlouvy rozhodující. Nejvyšší soud se v rozhodnutí výslovně odchýlil od závěru vysloveném ve výše uvedeném usnesení ze dne 10. září 2008, sp. zn. 29 Cdo 3300/2008 a uzavřel, že *„byla-li ve smlouvě o převodu majetku podléhající ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. sjednána tržní (v daném místě a čase obvyklá) cena, popř. cena pro společnost výhodnější, není tato smlouva neplatná jen proto, že tato cena nebyla stanovena na základě posudku znalce jmenovaného soudem.*“

Z rozhodnutí tedy vyplývá, že kromě skutečnosti, že cena převáděného majetku nebyla stanovena na základě znaleckého posudku, bude soud muset pro účely posouzení platnosti či neplatnosti smlouvy vždy rovněž zkoumat, zda sjednaná cena byla pro společnost méně výhodná než cena tržní. Teprve pokud zjistí, že došlo k odchýlení od tržní ceny v neprospěch chráněné společnosti, bude možné dojít k závěru o neplatnosti smlouvy. Rozhodnutí je sice postaveno na poměrně specifickém skutkovém základě, kdy znalecký posudek vyhotoven byl, avšak nikoli zákonem předepsaným způsobem (viz výše). Nicméně vzhledem k obecnosti, s jakou je závěr v rozhodnutí formulován, by bylo možné ho vztáhnout i na případy, kdy při uzavírání smlouvy k ocenění znalcem nedojde vůbec. Z rozhodnutí je tedy možné vyvodit, že pro splnění požadavku stanoveného v ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. je rozhodující, zda je majetek převáděn za tržní cenu, přičemž tato cena může být stanovena i jinak než na základě znaleckého posudku. V případě sporu o platnost smlouvy by pak jako podpůrný prostředek mohl sloužit rovněž dodatečný znalecký posudek, kterým by bylo prokázáno, že cena nebyla sjednána na úkor společnosti.

Tímto rozhodnutím tak Nejvyšší soud upřednostňuje samotný účel daného ustanovení, jímž je ochrana společnosti, před požadavkem na dodržení zákonného postupu, jak tohoto účelu dosáhnout. Takovou tendenci bylo možné u Nejvyššího soudu vypozorovat nepřímo i z jeho dřívější rozhodovací praxe.[1] Bude určitě zajímavé sledovat, jak na tento názor Nejvyššího soudu zareagují nižší soudy a jak se v této otázce bude judikatura vyvíjet dále a zda případně Nejvyšší soud v rozhodnutí vyslovený názor nějakým způsobem zkoriguje, popřípadě také zda bude proti tomuto rozhodnutí podána ústavní stížnost. Zajímavé by totiž bylo, zda by se Ústavní soud ztotožnil se závěrem, že právní úkon nemusí být nutně neplatný, i když byl učiněn v rozporu se zákonem, a rovněž to, jakým způsobem by se vyjádřil k tomuto významného odklonu od stávající judikatury i převažujícího doktrinálního výkladu z pohledu práva na spravedlivý proces či předvídatelnosti rozhodnutí. A to v situaci, kdy

výklad zákonného ustanovení soudy Nejvyšších instancí i komentářová literatura po velmi dlouhé časové období podávaly shodně, a velký senát Nejvyššího soudu se od toho výkladu nyní odchyluje, aniž by došlo ke změně příslušné právní úpravy či společenských podmínek.

Jisté však je, že stejně jako zákonodárce, který novelou provedenou zákonem č. 351/2011 Sb. s účinností od 1. ledna 2012 do ustanovení § 196a obch. zák. vložil nový odstavec 6 zmírňující následky dalšího zcizení majetku převedeného v rozporu s tímto ustanovením, tak i Nejvyšší soud se snaží omezit počet případů neplatnosti smluv, na základě kterých dochází k převodu majetku mezi spřízněnými osobami. Potíž spočívá však v tom, že Nejvyšší soud tak činí koperníkovským obratem výkladu nezměněného ustanovení zákona. Formální požadavky ustanovení § 196a odst.3 obch. zák. a výklad o následcích jejich nesplnění absolutní neplatností smlouvy byly nejednou předmětem kritiky z hlediska nedostatku právní jistoty při nabývání majetku. Předpoklad zkoumání naplnění pojmu tržní ceny v konkrétní transakci, které lze stěží spolehlivě předjímat dříve, než soud tomuto pravomocně přisvědčí, právní jistotě však nijak výrazně napomoci nemusí.

Pavel Boguský

Weinhold Legal, v.o.s.

Charles Square Center
Karlovo náměstí 10
120 00 Praha 2

Tel: +420 225 335 333
Fax: +420 225 335 444
e-mail: wl@weinholdlegal.com

---

[1] K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2009, sp. zn. 29 Cdo 1780/2008. Ten se sice zabýval ustanovením § 196a odst. 1 obch. zák., nicméně Nejvyšší soud v něm vyslovil (byť nikoli výslovně) názor, že neplatnost smlouvy se neuplatní, pokud jsou podmínky stanovené ve smlouvě pro společnost, která je tímto ustanovením chráněna, výhodnější.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?
- Byznys a paragrafy, díl 25.: Započtení
- Využívání holdingových struktur a na co si dát pozor
- Pluralita vedoucích odštěpného závodu
- „Těžko na cvičišti, lehko na bojišti“, aneb proč je kvalitní prodejní dokumentace klíčová (nejen) v automotive segmentu
- Územní plán jako klíčový faktor při oceňování pozemků
- Výpis z německého živnostenského rejstříku – kdy ho můžete potřebovat a kde a jak jej získat
- Aktuality ze světa nekalé soutěže
- Podíly pro zaměstnance v obchodních společnostech
- Evidence skutečných majitelů se uzavírá veřejnosti
- Transfer Pricing: Na co si dát pozor s blížícím se koncem roku